00:00 - 00:10 | 10 MINUT

Frazeologiyalıq sóz dizbeklerinińsemantikalıq jaqtan birigiwshiligi boyınsha túrleri

Tayarlaǵan: Nurımbetova Sarbinaz Keunimjay qızı

90 Minutlıq sabaq rejesi hám waqıt grafigi

JÁMI: 90 MINUT

00:00 - 00:10 (10 MIN)

1. Kirisiw

Teoriyalıq maqsettı belgilew hám blits-qızıqtırıw.

00:10 - 00:30 (20 MIN)

2. Semantikalıq túrler

E. Berdimuratov hám J. Eshbaev klassifikaciyası.

00:30 - 00:45 (15 MIN)

3. Shınıǵıw 1

"Semantikalıq Sorter" interaktiv toparlıq jumıs.

00:45 - 01:15 (30 MIN)

4. Naqıllar & Shaqaplar

Naqıl-maqallar hám sóz shaqaplarına qatnası.

01:15 - 01:30 (15 MIN)

5. Shınıǵıw 2 & Juwmaq

Shaqaplar detektivi, bahalaw hám úyge tapsırma.

Pedagogikalıq esletpe: Sabaqtı ashıq báseki menen baslań. Studentlerge *"awzına shóp ólshep alıw"* hám *"eki oylı bolıw"* birikpeleriniń máni ayırmashılığın salıstırıwdı usınıń.

00:10 - 00:30 | 20 MINUT

Ilimiy klassifikaciyadağı kóz-qaraslar

E. Berdimuratov miynetleri

4 túrge bóliw kóz-qarası

- Frazeologiyalıq ótlesiwler
- Frazeologiyalıq birlikler
- Frazeologiyalıq dizbekler

Frazeologiyalıq sózler (Naqıl-maqallar)

J. Eshbaev sózligi

3 tiykarǵı túrge bóliw

- Frazeologiyalıq ótlesiwler
- Frazeologiyalıq birlikler
- Frazeologiyalıq dizbekler

Naqıl-maqallardı bólek grammatikalıq gáp esaplaydı

Ilimiy juwmaq: Qaraqalpaq til biliminde házirgi waqıtta FSD-ler semantikalıq birigiwshiligi boyınsha tiykarınan **3 túrge** bólip úyreniledi.

TIYKARǴI BÓLINIW

Semantikalıq birigiwshiliktiń 3 túri

1-TÚR

Frazeologiyalıq ótlesiwler

Komponentler tuwra mánisin birotala joytadı, leksikalıq mániden tolıq ayrılıp bir pútin máni beredi.

Mısallar: ***awzına shóp ólshep alıw, jılqısı tawǵa shıǵıw, murnın balta shappaw***

2-TÚR

Frazeologiyalıq birlikler

Tutas máni birikpeden kelip shıǵadı, biraq geypara komponentler mánisine jaqınlıq saqlanadı.

Mısallar: ***júregi qanasına sıymaw, basın qasıw, pıshaq arqası, jumǵan awzın ashpaw***

3-TÚR

Frazeologiyalıq dizbekler

Komponentler dáslepki mánisin joytpaydı, birigip ulıwma bir frazeologiyalıq máni payda etedi.

Mısallar: ***eki oylı bolıw, eńsesi túsiw, boy tiklew, kózge túsiw, bas qatırıw***

2-BOSQICH 00:30 - 00:45 | 15 MINUT

Interaktiv shınıǵıw 1: "Semantikalıq Sorter"

Guruhlıq Ámeliyat

1-Guruh: Ótlesiwler

Tómendegi FSD-lerden leksikalıq mánisinen birotala ayrılǵanların ajıratıń:

eshegi jorǵalaw, kózine shóp salıw, jatqan jılannıń quyrıǵın basıw

2-Guruh: Birlikler

Mánisi óz komponentine jaqın birikpelerdi ne ushın birlik deymiz?

jipsiz baylanıw, qulaq salıw, ayaqtan tartıw

3-Guruh: Dizbekler

Dáslepki mánisin saqlaǵan birikpelerdi tiykarlań:

eki oylı bolıw, bas iyiw, ayaqtan tartıw

⏱ **Guruhlarǵa 10 minut izertlew hám 5 minut prezentaciya beriledi.**

10 MIN ISH + 5 MIN TARTÍS

ILIMIY TARTÍS

Naqıl-maqallar hám frazeologizmler qatnası

A.L. Oniani hám házirgi kóz-qaras

Naqıl-maqallar, jumbaqlar hám aforizmler frazeologiyanıń obyekti esaplanmaydı. Olar — ádegi gápler, al komponentleri ádegi sózlerdir.

> **Túsinik:** Naqıl-maqallar tásirli, tujırımlı mániler jámlengen, obrazlı gápler sıpatında bólek qaralıwı tiyis.

Qaraqalpaq naqıllarınan mısallar

- *"Iyttiń awzı ala bolsa da, Bóri kelgende birigedi."*
- *"Kimniń jerin ekseń, Sonıń jırın jırlaysań."*
- *"Qulan basına kún tuwsa, Qulınına qaramas."*

Oqıtıwshıǵa usınıs: Studentlerge naqıl-maqaldıń ishinde FSD qollanılıwı múmkinligin (mısalı: *"kún tuwıw"*) ajıratıp kórsetiń.

GRAMMATIKALÍQ SÁYKESLIK

Frazeologizmlerdiń sóz shaqaplarına qatnası

ATLIQ FSD

Zat mánisin bildiredi

ayaq alısı, bassız alaman, jeti pushtı, qara bası, qıran kúlki, shańqay tús

KELBETLIK FSD

Belgini bildiredi

awzı ala, beti joq, kewli bos, jeńil ayaq, jol tapqısh, ım-jımı bir

RÁWISH FSD

Sındı bildiredi

kóz-kóreki, bas ayağı kán, binay ómirinde, óldim-azarda, yar degennen

FEYIL FSD

Is-háreketti bildiredi

abırayı tógiliw, aza boyı tik turıw, shash al dese bas alıw, tal shaynaw

Leksikalıq eskertpe: FSD-ler belgili bir sóz shaqabına jaqın bolıp kelgeni menen, olardıń quramalılığı hám grammatikalıq baylanısqa túsiwi klassifikaciyalawda shártli cıpatqa iye.

3-BOSQICH 01:15 - 01:25 | 10 MINUT

Interaktiv shınıǵıw 2: "Sóz shaqabı detektivi"

Kishi Guruhlar

1-Topar tapsırması

Atlıq hám Kelbetlik FSD

Berilgen FSD-lardan zat hám belgi mánisin bildiretuǵınların ajıratıń hám olardı gápte qollanıń: *asıǵı alshı, kewli bos, jol ashar*.

2-topar tapsırması

Ráwish hám Feyil FSD

İs-háreket hám sın-haqıyda mánisin bildiretuǵın FSD-lardı tallaw: *otı menen kirip kúli menen shıǵıw, qaǵınıp-silkinip*.

Topar tapsırması3-I

Naqıldan FSD-dı ajıratıw

"Jaman menen úyir bolma, Aqırı basıńa jeter" naqıllı ishinen Feyil FSD-dı ajıratıp, qaysı sóz shaqabına tiyisli ekenin dálilleń.

Guruhlarǵa 7 minut tayarlanıw hám 3 minut tez prezentaciya beriledi.

Waqıt: 10 MINUT

PEDAGOGIKALÍQ METODIKA

Sabaqta qollanılatuǵın zamanagóy usıllar

Venn Diagramması Usılı

Frazeologiyalıq ótlesiwler hám Birlikler ortasındǵı ortaq hám ayrıqsha táreplardi taxtada salıstırıw.

Kombinatorikalıq Substituciya

FSD komponentlerin basqa sózler menen almastırıp kóriw arqalı olardıń turaqlılıǵın ámelde dálillew.

Raqamlı Blits-Test

Sabaq sońında Mentimeter yamasa Kahoot platformasında 5 sorawdan ibarat tezkor test ótkeriw.

🎓 **Nátije: Bu usıllar studentlerdiń leksikologiyalıq hám frazeologiyalıq analitik ko'nikmalarin rawajlandıradı.**

Sabaqtı juwmaqlaw hám úyge tapsırma

Úyge tapsırma

1. B.T. Yusupovanıń oqıw qollanbasındağı keste boyınsha 10 FSD-dı semantikalıq jaqtan analiz etiw.
2. Qaraqalpaq xalıq naqıl-maqalları ishinen 5 Feyil hám 5 Kelbetlik FSD-dı terip jazıw.

Bahalaw hám Refleksiya

Interaktiv toparlıq shınıǵıwlarda belsendilik kórsetken studentlerdi bahalaw hám sabaq boyınsha soraw-juwap ótkeriw.

Derekshe: Yusupova B.T. Qaraqalpaq tiliniń frazeologiyası, Tashkent, 2020.

Diqqatıńız ushın raxmet!